

XXIV Интернационални научни симпозијум
Стратегијски менаџмент и системи подршке одлучивању у
стратегиском менаџменту

17. мај 2019, Суботица, Република Србија

Бојан Лековић

Универзитет у Новом Саду
Економски факултет у Суботици
Суботица, Република Србија

Миодраг Петровић

докторанд
Економски факултет у Суботици
Суботица, Република Србија

СТРАТЕГИЈЕ ОТВОРЕНИХ ИНОВАЦИЈА И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ИНТЕРНАЦИОНАЛНУ ОРИЈЕНТАЦИЈУ ПРЕДУЗЕТНИКА

Апстракт: Централно питање и истраживачку оријентацију овог рада представља интернационализација пословања предузетничких подухвата заснованог на примени стратегија отворених иновација. Са намером посматрања ширег контекста интернационализације пословања и фактора од утицаја на исту, истраживачко поље проширено је са циљем сагледавања посредног утицаја употребе нових технологија. За потребе овог истраживања коришћена је ГЕМ (Global Entrepreneurship Monitor) база података за 2014 годину. Издвајање испитаника из Словеније, Хрватске, Мађарске, Румуније, Босне и Херцеговине, као и Северне Македоније, истраживање поприма регионални карактер, те резултати у многоме осликавају специфичности предузетничких подухвата Југоисточне Европе. За потребе овог истраживања, а пре свега сама природа варијабли, условија је коришћење Ординалне Логистичке Регресије. Резултати спроведених анализа указали су на позитиван утицај отворених иновација на интернационализацију предузетничког подухвата, када су у питању предузетници који свој пословни модел заснивају на употреби нових технологија.

Кључне речи: Предузетништво, Отворене иновације, Технологија, Интернационализација

OPEN INNOVATION STRATEGY AND ITS INFLUENCE ON ENTREPRENEURIAL INTERNATIONAL ORIENTATION

Abstract: The central issue and research orientation of this paper is the internationalization of the business of entrepreneurial ventures based on the development of open innovation strategies. In order to observe the wider context of internationalization of business and factors influencing it, the research field has been expanded to see the moderating impact of the use of new technologies. For the purposes of this research, the GEM (Global Entrepreneurship Monitor) database for 2014 was used. Selection of examiners from Slovenia, Croatia, Hungary, Romania, Bosnia and Herzegovina, as well as Northern Macedonia, the research gets regional character, and the results largely reflect the specifics of entrepreneurial ventures in Southeast Europe. For the purposes of this research, and above all the very nature of variables, Ordinal Logistic Regression was used. The results of the conducted analyzes pointed to the positive influence of open innovations on the internationalization of entrepreneurial ventures, when it comes to entrepreneurs who base their business model on the use of new technologies.

Key words: Entrepreneurship, Open innovation, Technology, Internationalization

УВОД

У последњих неколико година евидентан је пораст броја научно-истраживачких радова који су фокусирани на дисциплину предузетништва и иновација (Bae et al., 2014; Busenitz et al., 2014). Иновације, као предузетничка активност, може бити препозната као један од генератора процеса интернационализације пословања (Autio et al., 2000) чији је значај препознат од стране бројних аутора, нарочито, посматрано у контексту сарадње са другим организацијама (Menendez and Casillas, 2014; Battisti et al., 2015). Разлог се налази у чињеници усвајања алтернативног приступа развоја иновација заснованог на дељењу знања изван организационих граница (Battisti et al., 2015). Концепт отворених иновација најчешће је разматран у контексту мултинационалних компанија и малих и средњих предузећа. Сигнификантност концепта препознат је и у случају предузетника, од стране Chaston and Scott (2012) посматрајући га у оквиру земаља у развоју. Усвајајући концепт отворених иновација, предузетници у оквиру кооперативних мрежа могу успоставити партнерске контакте са предузетницима изван граница националних економија, значајно увећавајући шансе за идентификацију и експлоатацију шанси на страним тржиштима. Успех новооснованих предузетничких подухвата на домаћем и страном тржишту може бити условљено технолошким способностима (Yiu et al., 2007).

На основу рецентне литературе утврђен је позитиван утицај употребе нових технологија на интернационализацију пословања, нарочито када се употреба нових технологија посматра као модераторска варијабла између отворених иновација и интернационализације (Zou et al., 2010). Циљ овог рада јесте анализа утицаја стратегије отворених иновација на интернационализацију пословања. Са намером посматрања ширег контекста утицај употребе нових технологија сагледан је кроз природу модераторског односа. Структура рада је следећа. У првом делу аутори су приказали владајуће ставове у оквиру дефинисане области. Други део рада односи се на меодологију истраживања, док је трећи део рада резервисан за резултате спроведених статистичких анализа. У последњем делу рада, аутори су дали квалитативни осврт на добијене резултате и упутили закључне поруке рада.

1. ВЛАДАЈУЋИ СТАВОВИ У ПОДРУЧЈУ ИСТРАЖИВАЊА

Предузетништво се може посматрати као процес креирања вредности путем ангажовања групе ресурса са циљем експлоатације уочене прилике (Stevenson and Roberts, 1989). Одсуство аверзије према ризику, проактивност, идентификација и експлоатација шанси у окружењу утиче на развој предузетничких колаборативних активности. Иновативне активности које укључују сарадњу са екстерним факторима стварају могућност за ангажовање ресурса који су евидентно недостајући унутар организационих граница. Niehaves (2010) је апострофирао улогу концепта отворених иновација у брисању организационих граница, када је у питању екстерно знање које се веома лако може интегрисати, као и интерно знање које се може делити. Оно ствара могућност ефикасног преноса знања, размене ресурса и организационог учења, што у крајњој линији доводи до стабилног и свеобухватног прилагођавања недостајућих ресурса. Нарочито је проблем недостатка ресурса карактеристичан за нове предузетничке подухвате, што је потврђено у истраживању које су спровели Schwartz and Hornych (2010), у оквиру којег је утврђен значајан несклад између кључних ресурса за дугорочну одрживост и стварних ресурса који се налазе на располагању. Нови предузетнички подухвати могу надокнадити недостатке путем успостављања сарадње са другим организацијама стварајући на тај начин критичну масу ресурса од утицаја на интернационализацију пословања (Welge and Borghoff, 2005).

Процес интернационализације пословања се све више заснива на умрежавању предузетника, односно, проналажењу партнера за сарадњу изван граница националних економија. Као подршка претходно изнесеном ставу, говори истраживање спроведено од стране Vahlne (2013), који указује на активности умрежавања са страним партнерима као главним фактором од утицаја на интернационализацију пословања. Ово становиште налази се у потпуној сагласности са претпоставком да предузетнички подухвати са оријентацијом усвајања стратегије отворених иновација стварају снажније способности умрежавања које су корисне за итернационалну експанзију пословања (Bianchi et al., 2011). Однос који влада између концепта отворених иновација и интернационализације пословања је веома специфичан будући да постоји двострани утицај између њих, што су у свом истраживању представили Mogeno-Menendez and Casillas (2014) упућујући на закључак да су снажнију интернационалну експанзију пословања имали предузетници који су усвојили концепт отворених иновација за разлику од оних који ту стратегију нису применили.

Предузетници као носиоци предузетничког процеса, често изворе за раст проналазе изван граница националних економија. Упоредо са убрзаним процесом глобализације пословања, интересовање за интернационализацију истог поприма све више пажње (Casas and Dambrauskaitė, 2011) и препозната је као фактор од утицаја на креирање дугорочне конкурентности предузећа (Sekliuckiene et al., 2016). Интернационализација пословања не везује се само за пословање мултинационалних компанија. Она такође представља аспирацију новооснованих

предузетничких подухвата који у свом пословању користе нове технологије и иновативне производе/услуге. Постоји мноштво радова који су у фокус истраживања поставили интернационализацију пословања Cort et al. 2007; Sakarya et al. 2007; Seggie and Griffith, 2008) проузроковану сарадњом са другим организацијама (Robson et al., 2006; Forlani et al., 2008) као и утицај технолошки оријентисаних предузетничких подухвата на извозну оријетнацију предузетника (Onetti et al. 2010). Појам технолошки оријентисаних предузетника у литератури подразумева предузетничке подухвате који се наслањају на употребу нових технологија, која може да представља развој нових технологија или аквизицију истих и њихову интеграцију у предузетнички подухват. Предузетнички подухвати који у свом пословању врше употребу нових технологија не морају нужно да развијају исте и да буду иновативни (Pathak et al., 2014). Без обзира да ли развијају нове технологије или само употребљавају исте, ова група предузетника у значајној мери утиче на економски раст путем перформанси пословних подухвата заснованих на високим стопама продуктивности (Boothby et al., 2010). Ангажовање технолошких капацитета на основу сопствених напора или у сарадњи са другим организацијама, одлука је организације, чије пословање зависи од активности истраживања и развоја. Организације са одсуством истраживачко-развојних активности знање могу прибавити од других организација на бази истраживачко-развојне сарадње (Audretsch and Caiazza, 2016).

Постоји неколико разлога зашто сарадња са другим организацијама утиче на интернационализацију пословања. Оно може бити препознато у карактеристикама новооснованих предузетничких подухвата које одликује недовољно познавање страних тржишта, као и способности умрежавања предузетника са циљем креирања производа који би задовољио потребе потрошача на страним тржиштима. У свом истраживању Zou et al. (2010) дошла је до резултата који су потврдили претпоставку позитивног утицаја сарадње са другим организацијама и употребе нових технологија на интернационализацију пословања. Ове организације могу абсорбовати екстерно знање путем структуре трансфера технологија (канцеларија за трансфер технологија, научно-технолошких паркова, пословно-технолошких инкубатора) и формалних аранжмана у виду стратешких алијанси, заједничких улагања, аквизиција итд. Из тог разлога, предузетничке активности су усмерене на орихватање и усвајање концепта отворених иновација са циљем проналазак недостајућих ресурса. Тако према Djukic et al. (2015) концепт отворених иновација јесте наменска употреба прилива и одлива знања за убрзани процес развоја иновација и ширење тржишта изван граница националних економија. На основу претходно изнесених ставова, аутори овог рада поставили су следеће хипотезе:

H1: Сарадња са другим организацијама налази се у позитивном односу са извозном оријетнацијом предузетника (интернационализација пословања).

H2: Употреба нових налази се у позитивном односу са извозном оријетнацијом предузетника (интернационализација пословања).

H3: Употреба нових технологија јача позитиван однос између сарадње са другим организацијама и извозне оријетнације предузетника (интернационализација пословања).

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Главни извор података посматраних варијабли у овоме истраживању јесте база података ГЕМ (Global Entrepreneurship Monitor) истраживања за 2013 годину. Оно представља водећи истраживачки конзорцијум посвећен разумевању односа и утицаја који влада између предузетничке активности и националних економија. Истраживање из 2013 године обухвата 70 земаља и преко 198.000 испитаника и уједно ова база представља најрелевантније истраживачке резултате који се односе на предузетничке активности националних економија. Пошто су аутори у свом истраживању били заинтересовани за регион Југоисточне Европе, за потребе овог истраживања издвојени су испитаници за следећих шест земаља: Словенија, Хрватска, Мађарска, Румунија, Босна и Херцеговина, Република Северна Македонија. Одабиром ових земаља створен је истраживачки узорак од 12027 испитаника (Табела 1). Постојало је неколико критеријума када је вршен одабир земаља обухваћених истраживањем. Као прво, аутори су консултовали водич Европске Комисије приликом дефинисања региона Југоисточне Европе. У другом кораку, идентификоване су земље из овог региона које су у том тренутку учествовале у истраживању ГЕМ. Као треће, уважен је регионални аспект и сличности када је у питању друштвено и политичко наслеђе. Потребно је напоменути да је већина земаља Југоисточне Европе имала различити развојни пут у односу на друге европске регионе, пре свега мислећи на регион Западне Европе у оквиру којег се налази група најразвијенијих земаља. Оно што је заједничко свим земљама обухваћеним овим истраживањем јесте чињеница да су то пост социјалистичке земље које су прошле период транзиције привреде или се још увек налазе у истом. База података ГЕМ, представља једну од две доступне базе које покривају област предузетништва. Другу базу података учинила је доступном Светска Банка („Entrepreneurship Survey“) која је фокусирана на регистроване предузетнике. Одабир ГЕМ базе података у сагласности је са мишљењем групе аутора Acs et al. (2008) који апострофирају значај ГЕМ истраживања будући да он прожима комплетну предузетничку активност на националном нивоу.

Табела 1 – Преглед испитаника по земљама Југоисточне Европе

	Број испитаника	Процент	Процент (кумулатив)
Југоисточна Европа	Мађарска	2000	16,6
	Румунија	2021	16,8
	Хрватска	2000	16,6
	Словенија	2002	16,6
	Босна и Херцеговина	2004	16,7
	Македонија	2000	16,6
	Укупно	12027	100,0

Извор: ГЕМ 2013 (калкулација аутора)

Будући да предмет истраживања укључује области сарадње са другим организацијама, употребу нових технологија и интернационализацију пословања, аутори овог рада одлучили су да укључе следеће варијабле у ово истраживање: 1.) **TEA_BPRPRD** (Early stage entrepreneur working together with other enterprises or organizations to produce goods or services) – варијабла која се односи на сарадњу са другим организацијама у циљу производње добара или пружања услуга; 2.) **TEAynTC** (TEA: new technology) – варијабла која упућује на употребу нових технологија; 3.) **TEATECH** (TEA: Were the technologies or procedures available more than a year ago?) – варијабла која указује на старост технологије у употреби; 4.) **TEAEXP4C** (TEA: export intensity, 4 categories) – варијабла која упућује на интензитет извоза; 5.) **gender** (What is your gender?) – варијабла која указује на пол испитаника; 6.) **age** (Would you be willing to indicate the range that best describes your age?) – варијабла која указује на године испитаника. Како би се променила референтна категорија, извршено је рекодирање варијабли у случају **TEA_BPRPRD**, **TEAynTC**. Приказ варијабли са прегледом потенцијалних нових вредности приказан је у табели 2. Посматрајући природу варијабли, за потребе статистичке анализе коришћена је Ординална Логистичка Регресија у оквиру програма за статистичку обраду података IBM SPSS 20.

Табела 2 – приказ варијабли

Назив варијабле	Вредности
TEA_BPRPRD	0.) Да 1.) Не
TEAynTC	0.) Да 1.) Не
TEATECH	1.) Мање од 1 годину 2.) 1-5 година 3.) више од 5 год
TEAEXP4C	1.) више од 75% 2.) 25-75% 3.) Мање од 25% 4.) 0 %
gender	1.) Мушки 2.) Женски
age	1.) 18-44 2.) 45-99

Извор: ГЕМ 2013

3. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Са намером одређивања предикторских варијабли од сигнификантног утицаја на интернационализацију пословања, аутори овог рада користили су Ординалну Логистичку Регресију. У првом делу анализе, добијени су резултати који се односе на валидност модела. Резултати који се односе на финални модел који укључује предикторске варијабле (сарадња са организацијама и употреба нових технологија) статистички је значајан на шта упућују добијени резултати ($-2 \log \text{likelihood}=357,746$; $\text{Chi Square}=33,879$; $p=0,004$). Следећи корак подразумевао је испитивање добијених података и у којој мери одговарају развијеном моделу. Резултати анализа сугеришу добро уклапање модела што је видљиво на основу вредности из танеле ($2 \text{ Log Likelihood}=531,226$; $\text{Chi-Square}=27,312$) будући да је вредност модела ($p=0,349$). За моделе Ординалне Логистичке Регресије није могуће израчунати R-square вредност, те су уважене три апроксимације (Cox and Snell, Nagelkerke, and McFadden). Вредности коефицијента (Нагелкерке = 19,0%) указују да предиктори објашњавају релативно мали проценат варијација између нивоа интернационализације пословања. У оквиру табеле 3 представљене су процене параметара резултата. Регресиони модел показао је да постоји статистички значајан позитиван однос елемената сарадње са другим организацијама, као и употребе нових технологија. Статистички значајан однос утврђен је и код интеракције односа претходно наведених варијабли и интернационализације пословања. Ради лакше прегледности резултата у оквиру табеле 3, аутори су изоставили поједине елементе. Према табели 3, израчунали смо експоненцијалне вредности за сваки коефицијент процене да бисмо добили рацио односа.

Табела 3 – процена параметара за Ординалну Логистичку Регресију

		Estimate	Exp (B)	Sig.
Threshold	[TEAEXP4C = 1]	-3,021		,038
	[TEAEXP4C = 2]	-1,844		,202
	[TEAEXP4C = 3]	,053		,971
Location	[TEA_BRPRD=0]	,982	2,66979	,017
	[TEA_BRPRD=1]	0 ^a		.
	[TEAyyNTC=0]	,097	1,10186	,042
	[TEAyyNTC=1]	0 ^a		.
	[TEATECH=1]	0,487	1,62742	,027
	[TEATECH=2]	-,440		,291
	[TEATECH=3]	0 ^a		.
	[gender=1]	,229	1,25734	,502
	[gender=2]	0 ^a		.
	[age=1]	-1,427	0,24002	,455
	[age=2]	0 ^a		.
	[TEA_BRPRD=0] *	,705	2,02384	,016
	[TEATECH=1]			
	[TEA_BRPRD=0] *	,431	1,53879	,022
	[TEAyyNTC=0]			

Извор: калкулација аутора

Након ове процедуре утврдили смо да постоји значајан позитиван коефицијент за сарадњу са другим организацијама (TEA_BRPRD) чија је експоненцијална вредност (Exp B = 2,66979) из чега произилази закључак да предузетници који у свом пословању примењују концепт сарадње са другим организацијама имају 2,66 пута веће шансе за достизање вишег нивоа интернационализације у односу на предузетничке подухвате који не примењују овај концепт. Статистичка значајност уочена је и код употребе нових технологија (TEAyyNTC) чија је експоненцијална вредност (Exp B = 1,1) из чега произилази закључак да предузетници који у свом пословању употребљавају нове технологије имају 1,1 пута веће шансе за достизање вишег нивоа интернационализације у односу на предузетничке подухвате који у свом пословању не употребљавају нове технологије. Статистичка значајност уочена је и код старосне доби коришћених технологија (TEATECH), конкретно, у случају технологија до годину дана старости. Њена експоненцијална вредност (Exp B = 1,62) указује на закључак да предузетници који у свом пословању употребљавају технологије до годину дана старости имају 1,62 пута веће шансе за достизање вишег нивоа интернационализације у односу на предузетничке подухвате који у свом пословању употребљавају технологије старости преко пет година. као и интеракцијског односа сарадње са другим организацијама и варијабла које се односе на коришћење и новину коришћених технологија (TEA_BRPRD * TEAyyNTC; TEA_BRPRD * TEATECH). Статистичка значајност уочена је и код интеракцијског односа сарадње са другим организацијама и употребе нових технологија ([TEA_BRPRD=0] * [TEATECH=1]) чија је експоненцијална вредност (Exp B = 2,02) из чега произилази закључак да предузетници који у свом пословању примењују концепт сарадње са другим организацијама и у своје пословање интегришу технологије до годину дана старости имају 2,02 пута веће шансе за достизање вишег нивоа интернационализације у односу на предузетничке подухвате који у свом пословању не примењују концепт сарадње са другим организацијама и користе технологије старије од 5 година. Статистичка значајност уочена је и код интеракцијског односа сарадње са другим организацијама и употребе нових технологија ([TEA_BRPRD=0] * [TEAyyNTC=0]) чија је експоненцијална вредност (Exp B = 1,53) из чега произилази закључак да предузетници који у свом пословању примењују концепт сарадње са другим организацијама и у своје пословање интегришу нове технологије имају 1,53 пута веће шансе за достизање вишег нивоа интернационализације у односу на предузетничке подухвате који у свом пословању не примењују концепт сарадње са другим организацијама и уједно не користе нове технологије.

4. ДИСКУСИЈА И ЗАКЉУЧНЕ ПОРУКЕ РАДА

Овај рад је био усмерен на истраживање односа између сарадње са другим организацијама и интернационализације пословања, са посебним освртом на посредан утицај употребе нових технологија. Под претпоставком позитивног односа који влада између наведених варијабли истраживања, аутори су на бази приказаних резултата потврдили постављене истраживачке хипотезе. Када је у питању потврда истраживачке хипотезе Х1, у оквиру које је размаатран позитиван однос између сарадње са другим организацијама и интернационализације пословања, мора се напоменути да су добијени резултати у пуној сагласности са појединим претходним истраживањима (Klyver and Christensen, 2007). Позитиван однос, пре свега треба посматрати из угла прилике која се пружа предузећима када је у питању могућност превазилажења недостатка ресурса како би се убрзао процес интернационализације предузетничког подухвата. Потврда истраживачке хипотезе Х2 која је разматрала позитиван однос између употребе нових технологија и интернационализације пословања своје упориште налази у истраживању спроведеном од стране Brach and Naude (2012) чије је истраживање стављено у контекст најразвијених земаља света. Истраживање спроведено од стране Amoros *et al.* (2012) потврдило је резултате када је у питању старост технологија, у оквиру којег је уочен утицај технологија до годину дана старости на интернационализацију пословања. Значај овог истраживања огледа се у потреби класификација технологија када је у питању њихова старосна доб. Поред истакнуте технолошке оријентације предузетника, у великој мери сама интернационализација пословања може бити детерминисана и старошћу интегрисаних технологија у предузетничком подухвату. Потврђивање постављене истраживачке хипотезе Х3 представља уједно и допринос овога рада, будући да је у оквиру разматрања односа између сарадње са другим организацијама и интернационализације пословања уврштена модераторска варијабла у виду употребе нових технологија. Уочено је да предузетници који имају усвојен концепт сарадње са другим организацијама и које уједно у свом пословању употребљавају нове технологије до једне године старости имају веће шансе за достизање снажније интернационалне оријентације пословања. Резултати истраживања интересантни су како за доносиоце одлука, тако и за саме предузетнике. Када су у питању доносиоци одлука у земљама Југоисточне Европе, намеће се потреба креирања прекограничних-иновативних кооперативних мрежа, као и оснаживање интернационалне оријентације предузетника путем подршке у оквиру пословно-технолошких инкубатора и научно-технолошких паркова. Када су у питању предузетници, преваходно се мисли на пружање знања и вештина и унапређење колаборативног потенцијала у функцији проналазка страног партнера и тиме наступа на страном тржишту. Специфично и комплексно подручје, какво и представља интернационализација пословања, налази се под утицајем бројних фактора. Аутори овог рада не тврде да су ово једини фактори од утицаја, већ је у питању контекст у оквиру којег је разматран концепт отворених иновација и употреба нових технологија.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Acs, Z. J., Desai, S., & Hessels, J. (2008). Entrepreneurship, economic development and institutions. *Small business economics*, 31(3), 219-234.
- Audretsch, D., & Caiazza, R. (2016). Technology transfer and entrepreneurship: cross-national analysis. *The Journal of Technology Transfer*, 41(6), 1247-1259.
- Autio, E., Sapienza, H.J., & Almeida, J.G. (2000). Effect of age at entry, knowledge intensity, and imitability on international growth. *Academy of Management Journal*, 43(5), 909-925.
- Bae, T. J., Qian, S., Miao, C., & Fiet, J. O. (2014). The relationship between entrepreneurship education and entrepreneurial intentions: A meta-analytic review. *Entrepreneurship theory and practice*, 38(2), 217-254.
- Battisti, G., Gallego, J., Rubalcaba, L., & Windrum, P. (2015). Open innovation in services: knowledge sources, intellectual property rights and internationalization. *Economics of Innovation and New Technology*, 24(3), 223-247.
- Bianchi, M., Cavaliere, A., Chironi, D., Frattini, F., & Chiesa, V. (2011). Organisational modes for Open Innovation in the bio-pharmaceutical industry: An exploratory analysis. *Technovation*, 31(1), 22-33.
- Brach, J., & Naudé, W. (2012). International entrepreneurship and technological capabilities in the Middle East and North Africa. UNU-MERIT working papers. Netherlands: United Nations University.
- Busenitz, L. W., Plummer, L. A., Klotz, A. C., Shahzad, A., & Rhoads, K. (2014). Entrepreneurship research (1985–2009) and the emergence of opportunities. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(5), 981-1000.
- Časas, R. & Dambrauskaitė, V. (2011). Factors of the innovation-friendly external business environment in Lithuania, promoting the emergence of the 'born global' companies, *Business: Theory and Practice*, 12(4), 31–39.
- Chaston, I., & Scott, G. J. (2012). Entrepreneurship and open innovation in an emerging economy. *Management Decision*, 50(7), 1161-1177.
- Cort, K.T., Griffith, D.A. & White, D.S. (2007). "An attribution theory approach for understanding the internationalization of professional service firms", *International Marketing Review*, 24(1), 9-25.
- Djukic, S., Stankovic, L., & Lepojevic, V. (2015). Improvement of Innovation Capacity of SMEs in Republic of Serbia by Connecting with Key Stakeholders. *Engineering Economics*, 26(4), 431-441.

- Forlani, D.M., Parthasarathy, M. and Keaveney, S.M. (2008), Managerial risk perceptions of international entry mode strategies: the interaction effect of control and capability, *International Marketing Review*, 25(3), 292-311.
- Klyver, K., & Christensen, P. R. (2007). Exporting entrepreneurs: do they activate their social network in different ways than domestic entrepreneurs?. *International Journal of Globalisation and Small Business*, 2(2), 185-204.
- Moreno-Menéndez, A. M., & Casillas, J. C. (2014). Open Innovation and Internationalization Behavior: The Case of Spanish Firms. In *Open Innovation through Strategic Alliances*, 85-106
- Onetti, A., Zucchella, A., Jones, M. V., & McDougall-Covin, P. P. (2012). Internationalization, innovation and entrepreneurship: business models for new technology-based firms. *Journal of Management & Governance*, 16(3), 337-368.
- Pathak, S., Muralidharan, E., & Laplume, A. (2014). Home country factors and the decision to internationalize technology-based new ventures: A multi-level study of early-stage entrepreneurs. *Frontiers of Entrepreneurship Research*, 34(19),
- Robson, M.J., Skarmeas, D. & Spyropoulou, S. (2006), "Behavioral attributes and performance in international strategic alliances: review and future directions", *International Marketing Review*, 23(6), 585-609.
- Sakarya, S., Eckman, M. & Hyllegard, K.H. (2007), "Market selection for international expansion: assessing opportunities in emerging markets", *International Marketing Review*, 24(2), 208-238.
- Schwartz, M., & Hornych, C. (2010). Cooperation patterns of incubator firms and the impact of incubator specialization: Empirical evidence from Germany. *Technovation*, 30(9), 485-495.
- Seggie, S.H. and Griffith, D.A. (2008), "The resource matching foundations of competitive advantage: an alternative perspective of the globalization of service firms", *International Marketing Review*, 25(3), 262-275.
- Sekliuckiene, J., Sedzinauskiene, R., & Vibury, V. (2016). Adoption of Open Innovation in the Internationalization of Knowledge Intensive Firms. *Engineering Economics*, 27(5), 607-617.
- Vahlne, J. E., & Johanson, J. (2013). The Uppsala model on evolution of the multinational business enterprise—from internalization to coordination of networks. *International Marketing Review*, 30(3), 189-210.
- Welge, M. K. and Borghoff, T. (2005) The strategic position of SMEs in the internationalisation process. In *Internationalisierung und institution*, (eds) M. J. Oesterle and J. Wolf, pp. 97–126. Gabler, Wiesbaden.
- Yiu, D.W., Lau, C., Bruton, G.D. (2007). International Venturing by Emerging Economy Firms: The Effects of Firm Capabilities, Home Country Networks, and Corporate Entrepreneurship. *Journal of International Business Studies*, 38(4), 519–540.
- Zou, H., Liu, X., & Ghauri, P. (2010). Technology capability and the internationalization strategies of new ventures. *Organizations and markets in emerging economies*, 1(1), 100-119.